

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นักจิตวิทยาเรื่องอัตต (Self - Psychologist) เชื่อว่า พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมานั้นเป็นผลมาจากอัตตโนทัศน์¹ หรือความเชื่อความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลนั้นมีต่อตนเอง ถ้าบุคคลมีความรู้สึกหรือเชื่อว่าตนเป็นคนที่มีความสามารถ มีค่า มีรูปร่างหน้าตาดี เขาก็จะเป็นคนที่มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก มีความนับถือตนเอง เข้าสังคมได้ดี ตรงกันข้ามกับบุคคลที่มีความรู้สึกหรือเชื่อว่าตนเป็นคนค่าต่ำอย ไม่มีค่า ไม่มีความสามารถ เขาก็จะมีลักษณะเป็นคนเก็บตัว พยายามหลีกเลี่ยงหนีจากสังคม ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก เป็นต้น เราอาจกล่าวได้ว่า อัตตโนทัศน์เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคล เราจะไม่เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ ถ้าหากเราไม่ทราบว่าบุคคลนั้นมองสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม และมองตัวเขาเองในสายตาของเขาอย่างไร² ฉะนั้นการศึกษาถึงเรื่องอัตตโนทัศน์ของบุคคลจะช่วยให้เราเข้าใจและพยากรณ์พฤติกรรมของบุคคลนั้นได้³

นอกจากจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลแล้ว อัตตโนทัศน์ยังมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น

¹ อดัม สมิทท์, "ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง," วารสารจิตวิทยา,
2 (สิงหาคม - กันยายน, 2515), 91.

² Ruth C. Wylie, The Self Concept (Lincoln: University of Nebraska Press, 1961), p. 6.

³ อดัม สมิทท์, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

การปรับตัว เฮมด⁴ (Hamed) พบว่า ผู้ที่มีอत्मโนทัศน์ที่ดีจะปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่มีอत्मโนทัศน์ไม่ดี

ความวิตกกังวล คูเปอร์สมิธ⁵ (Coopersmith) พบว่า ผู้ที่มีอत्मโนทัศน์ที่ดีจะมีความวิตกกังวลน้อยกว่าผู้ที่มีอत्मโนทัศน์ไม่ดี

ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน เพอร์กีย์⁶ (Purkey) ได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอत्मโนทัศน์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียน พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่า อत्मโนทัศน์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ผู้ที่เรียนดีมักจะมีอत्मโนทัศน์ไปในทางที่ดี

จะเห็นว่าการมีอत्मโนทัศน์ที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่ควรส่งเสริมให้มีขึ้นในแก่บุคคล และควรพยายามป้องกันไม่ให้บุคคลมีอत्मโนทัศน์ที่คอยหรือไม่ดี นักจิตวิทยาพัฒนาการเห็นว่าการส่งเสริมให้เด็กมีอत्मโนทัศน์ไปในทางที่ดีมีส่วนช่วยให้เด็กประสบผลสำเร็จในการพัฒนาตนเองไปตามลำดับขั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก ควรจะไ้ร่วมมือกันสร้างอत्मโนทัศน์ที่ดีให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กยอมรับนับถือตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ครูเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก และบทบาทของครูในการศึกษาศูนย์นี้ก็ได้เปลี่ยนจากการเป็นผู้ที่คอยป้อนความรู้ให้แก่เด็กมาเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือแนะนำให้เด็กได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน ผู้ที่จะทำงานในหน้าที่ของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะมีคุณสมบัติ

⁴Zahran A.S. Hamed, "The Self - Concept in the Psychological Guidance of Adolescents," The British Journal of Educational Psychology, 37 (June, 1967), 225-229.

⁵S. Coopersmith, "A Method for Determining Types Self - Esteem," Journal of Educational Psychology, 50 (1959), 87-92.

⁶William W. Purkey, Self Concept and School Achievement (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1970), pp. 15-23.

เพียงแต่มีความรู้และสอนได้ก็เท่านั้นยังไม่เพียงพอ ครูยังจะต้องมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียนด้วย คือครูกควรจะต้องมีความเชื่อและยอมรับว่านักเรียนของตนมีความสามารถที่จะเรียนหรือทำงานต่าง ๆ ได้สำเร็จ แต่การที่บุคคลจะมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีคือผู้นั้น ยอมรับผู้อื่นได้นั้น เขาจะต้องเป็นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเองเสียก่อน⁷ เบอร์นาร์ด⁸ (Bernard) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเองเอาไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีความพอใจในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีค่า เป็นที่ชื่นชอบ เป็นที่ต้องการและเป็นที่ยอมรับจากบุคคลอื่น พยายามเข้าสังคมไม่แยกตัวออกจากสังคม มีความมั่นใจที่จะแสดงตนอย่างเปิดเผยมากกว่าที่จะปิดบังซ่อนเร้น และย่ำว่า คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่ครูจะต้องมี นั่นคือ ครูกควรเป็นผู้ที่มีอัตมโนทัศน์ที่ดีนั่นเอง จากการวิจัยของไฮเร⁹ (Hyre) พบว่าครูมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง มีอัตมโนทัศน์ดีกว่าครูที่มีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ ดังนั้นในการเตรียมบุคคลที่จะออกไปเป็นครูจึงควรส่งเสริมให้บุคคลเหล่านั้นได้มีอัตมโนทัศน์ไปในทางที่ดีพร้อม ๆ กับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะในท่านอื่น ๆ

สถาบันฝึกหัดครูทุกแห่งย่อมมีจุดมุ่งหมายหลักเหมือนกัน คือต้องการผลิตครูที่มีความสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายามที่จะจัดหลักสูตรการสอนและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้บรรดาจุดมุ่งหมายนี้ การฝึกสอนเป็นประสบการณ์

⁷Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching (3d ed.; New York: McGraw-Hill, 1972), p. 15.

⁸Ibid.

⁹James Gordon Hyre, "The Relationships between Teacher Self-Concept and Teacher Effectiveness," Dissertation Abstracts, 36 (September, 1975), p. 1211-A.

ที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่สถาบันฝึกหัดครูทุกแห่งจะต้องจัดให้กับนักศึกษาครู เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกงานในหน้าที่ครูและได้มีโอกาสพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในอาชีพครูให้เกิดขึ้นกับตนเอง เพื่อเตรียมตัวเป็นครูที่ดีต่อไปในอนาคต จึงนับได้ว่าการฝึกสอนเป็นประสบการณ์อันสำคัญและมีความหมายยิ่งในชีวิตของนักศึกษาครู

การออกฝึกสอนของนักศึกษาที่เท่ากับว่านักศึกษาได้เข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมในสังคมใหม่ นักศึกษาฝึกสอนจะได้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ มากขึ้น เป็นต้นว่า ครูในโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ นักเรียนที่สอน หรือเพื่อนนักศึกษาฝึกสอนด้วยกัน ที่สำคัญคือบทบาทของนักศึกษาจะเปลี่ยนจากการเป็นนักเรียนมาเป็นครูคนหนึ่ง นอกจากนี้ขณะที่ฝึกสอนนักศึกษายังจะได้รับประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ อีกหลายอย่าง ต้องเผชิญกับปัญหาที่จะต้องแก้ไข ได้แสดงความสามารถที่ตนมีอยู่ในหลาย ๆ ด้าน สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้นักศึกษาได้หันกลับมาพิจารณาทบทวนตนเองอีกครั้งว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองหรืออัตมโนทัศน์ของคนที่เคยมีมานั้น สอดคล้องกับความเป็นจริงแค่ไหน จึงเป็นที่คาดหมายได้ว่า นักศึกษาที่ออกฝึกสอนน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ในหลาย ๆ ด้าน เท่าที่ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ของคนไทยพบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์เพียงเรื่องเดียว¹⁰ ส่วนการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของนักศึกษาฝึกสอนนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษามาก่อนเลย ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะได้มีการศึกษาในเรื่องนี้ นอกจากนี้ยังจะเป็นการประเมินผลการจัดประสบการณ์การฝึกสอนของวิทยาลัยด้วยว่า การฝึกสอนมีส่วนช่วยให้นักศึกษามีอัตมโนทัศน์ที่ขึ้นพอที่จะไปปฏิบัติงานในหน้าที่ครูได้โดยมีประสิทธิภาพหรือไม่

¹⁰ Panthip Bekanan, Gary L. Sapp, and Tewin Noisuwane, "The Utility of Verbal Models in Changing Self-Esteem of Institutionalized Thai and American Adolescents," The Journal of Social Psychology, 96 (1975), 155-161.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาว่า นักศึกษาที่ออกฝึกสอนในโรงเรียนในเขตเมือง และในโรงเรียนในเขตชนบท มีการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ในด้านต่าง ๆ ท่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร

1. อัตมโนทัศน์โดยรวม
2. อัตมโนทัศน์ทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity)
3. อัตมโนทัศน์ทางด้านความพึงพอใจในตนเอง (Self Satisfaction)
4. อัตมโนทัศน์ทางด้านพฤติกรรมที่ตนแสดงออก (Behavior)
5. อัตมโนทัศน์ทางด้านร่างกาย (Physical Self)
6. อัตมโนทัศน์ทางด้านศีลธรรมจรรยา (Moral - Ethical Self)
7. อัตมโนทัศน์ทางด้านส่วนตัว (Personal Self)
8. อัตมโนทัศน์ทางด้านครอบครัว (Family Self)
9. อัตมโนทัศน์ทางด้านสังคม (Social Self)
10. อัตมโนทัศน์ทางด้านการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism)

สมมติฐานของการวิจัย

นักจิตวิทยาในเรื่องอัตมโนทัศน์เชื่อว่า การที่บุคคลจะมีอัตมโนทัศน์เป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เขาได้รับและสิ่งแวดล้อมในสังคมที่เขาอยู่ และอัตมโนทัศน์สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และบทบาทในสังคมของบุคคล การที่นักศึกษาออกฝึกสอนก็เท่ากับว่านักศึกษาได้เข้าไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมในสังคมใหม่ ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ มากขึ้น ได้รับประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ ได้เปลี่ยนบทบาทจากการที่เป็นนักเรียนมาเป็นครูคนหนึ่ง ตลอดเวลาที่ฝึกสอนอยู่จะเป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาจะได้แสดงความสามารถต่าง ๆ ที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มที่ ได้เรียนรู้ถึงงานต่าง ๆ ในหน้าที่ครูคอย ๆ คุณเคยกับการสอน ที่เคยหวาดวิตกว่าตนเองคงจะสอนไม่ได้หรือไม่รู้จะสอนอย่างไร นั่นก็ค่อย ๆ หายไป เพราะมีครูพี่เลี้ยง อาจารย์นี้เทศคอยให้คำแนะนำปรึกษา และได้มี

โอกาสแก้ไขปัญหาคายตนเอง จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น มีความเชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถที่จะเป็นครูได้ และจากการวิจัยของคูมาส์ (Dumas) เอลเลอร์แมน (Ellerman) และ โคทิลิวสกี (Dzikielowski) ก็พบว่า นักศึกษาที่ออกฝึกสอนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น

สำหรับนักศึกษาที่ออกฝึกสอนในโรงเรียนในเขตชนบทนั้น นักศึกษาจะคงอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน การที่คนเรามาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน จะช่วยให้เรารู้จักและเข้าใจกันและกันได้มากขึ้น ที่สำคัญก็คือ จะช่วยให้เราได้เห็นจุดอ่อนจุดเด่นของตนเอง ช่วยให้เราเข้าใจตนเองได้ดียิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยนี้ไว้ดังนี้

1. นักศึกษาที่ออกฝึกสอนทั้งในโรงเรียนในเขตเมืองและโรงเรียนในเขตชนบท จะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้นทั้ง 10 ด้าน
2. นักศึกษาที่ออกฝึกสอนในโรงเรียนในเขตชนบท จะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่านักศึกษาที่ออกฝึกสอนในโรงเรียนในเขตเมือง และนักศึกษาที่ฝึกสอนในโรงเรียนในเขตเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่านักศึกษาที่ไม่ได้ออกฝึกสอน ทั้ง 10 ด้าน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาฝึกสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา ของวิทยาลัยครูลำปาง เท่านั้น

ขอตกลงเบื้องต้น

การวิจัยนี้ถือว่า

1. ทัศนคติเป็นสิ่งที่อยู่จริง (existence)
2. ทัศนคติเป็นสิ่งที่วัดได้และการวัดทัศนคติโดยวิธีการให้บุคคลรายงานเกี่ยวกับตนเอง (Self report) เป็นการวัดทัศนคติที่เชื่อถือได้

3. นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างตอบแบบวัดทัศนคติที่ใช้ในการวิจัยนี้ด้วยความ
จริงใจ

4. ขณะที่ตอบแบบวัดทัศนคติในทัศนคติทั้ง 2 ครั้ง นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างอยู่ใน
สภาพปกติ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

การวิจัยนี้อาจจะไคลคลาคลงเคลื่อนไม่สมบูรณ์ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจาก

1. ในระหว่างที่ทำกรวิจัยนี้ นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างบางคนอาจได้รับ
ประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการฝึกสอน หรือการเรียนการสอนในวิทยาลัย ซึ่งเป็น
ประสบการณ์ที่ผู้วิจัยไม่สามารถจะควบคุมได้ และประสบการณ์นี้อาจจะมีผลต่อการเปลี่ยน-
แปลงทัศนคติของนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างได้

2. ในการตอบแบบวัดทัศนคติในทัศนคติ นักศึกษาบางคนอาจจะตอบด้วยความไม่
จริงใจ ไม่ได้ตอบตามความเป็นจริง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง ในการ
วิจัยนี้วัดออกมาเป็นคะแนนโดยใช้แบบวัดทัศนคติในทัศนคติเทนเนสซี (Tennessee Self Con-
cept Scale) ของวิลเลียม เอช ฟิตส์ (William H. Fitts) ฉบับดัดแปลงเป็นภาษา
ไทยโดย อ่ำไพ ศรีพิพัฒน์ ซึ่งแบ่งออกเป็นค่านต่าง ๆ ดังนี้¹¹

1. ทัศนคติโดยรวม หมายถึง ความรู้สึกหรือความคิดเห็นของบุคคล
เกี่ยวกับตนเองในทุก ๆ ค่าน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง
ความมั่นใจในตนเอง ได้จากคะแนนทั้งหมด (Total P Score)

¹¹William H. Fitts, Manual for Tennessee Self Concept Scale
(Nashville, Tennessee: Counselor Recordings and Tests, 1971),
pp. 2-3.

2. อัครมโนทัศน์ทางค่านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับตนว่าตนเองเป็นคนอย่างไร (what he is) ได้จากคะแนนที่แถวที่ 1 (Row 1 - P Score)

3. อัครมโนทัศน์ทางค่านความพึงพอใจในตนเอง (Self Satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับการยอมรับตนเอง (How he accepts himself) ได้จากคะแนนที่ แถวที่ 2 (Row 2 - P Score)

4. อัครมโนทัศน์ทางค่านพฤติกรรมที่ตนแสดงออก (Behavior) หมายถึง การรับรู้และความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนในเรื่องต่าง ๆ ของตนเอง (How he acts) ได้จากคะแนนที่ แถวที่ 3 (Row 3 - P Score)

5. อัครมโนทัศน์ทางค่านร่างกาย (Physical Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะทางร่างกาย ทางเพศ สุขภาพ ความสามารถ ทักษะ ได้จากคะแนนที่ สดมภ์เอ (Column A - P Score)

6. อัครมโนทัศน์ทางค่านศีลธรรมจรรยา (Moral - Ethical Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่าทางค่านศีลธรรม ความสัมพันธ์ที่มีต่อศาสนา ความรู้สึกเกี่ยวกับการเป็นคนดีหรือเลว และความพึงพอใจในศาสนาของตน ได้จากคะแนนที่ สดมภ์บี (Column B - P Score)

7. อัครมโนทัศน์ทางค่านส่วนตัว (Personal Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับคุณค่าของตัวเอง ความรู้สึกมั่นใจในตนเอง และประเมินค่าบุคลิกภาพของตนเอง โดยไม่รวมลักษณะทางค่านร่างกายและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้จากคะแนนที่ สดมภ์ซี (Column C - P Score)

8. อัครมโนทัศน์ทางค่านครอบครัว (Family Self) หมายถึง ความรู้สึกในคุณค่าและความพอใจในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว เป็นการแสดงถึงการรับรู้ตนเองว่าใกล้ชิดหรือห่างเหินจากครอบครัว ได้จากคะแนนที่ สดมภ์ดี (Column D - P Score)

9. อัครมโนทัศน์ทางค่านสังคม (Social Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้

จากคะแนนที่ สคมภี (Column E - P Score)

10. อคติในทัศนคติทางด้านการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism)
หมายถึง ความกล้าที่จะยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเองทั้งในทางดีและไม่ดี ได้จากคะแนน
สคมภีสู่สุดท้าย¹²

การฝึกสอน หมายถึง การที่นักศึกษาออกไปทดลองปฏิบัติงานในหน้าที่ครูตาม
โรงเรียนฝึกสอน โดยอยู่ในความดูแลของครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ งานหลักที่จะต้อง
ปฏิบัติคือ การสอนประมาณสัปดาห์ละ 9 - 13 ชั่วโมง และช่วยเหลือครูพี่เลี้ยงเกี่ยวกับ
งานด้านธุรการในหน้าที่ครู นอกจากนี้อาจจะมีการร่วมมือกับนักศึกษาฝึกสอนคนอื่น ๆ พัฒนา
โรงเรียนฝึกสอน หรือชุมชนที่โรงเรียนฝึกสอนนั้นตั้งอยู่

โรงเรียนฝึกสอนในเขตเมือง หมายถึง โรงเรียนฝึกสอนที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง
หรือชานเมืองลพปาง การคมนาคมติดต่อกองสะดวกพอที่นักศึกษาสามารถเดินทางไปกลับได้

โรงเรียนฝึกสอนในเขตชนบท หมายถึง โรงเรียนฝึกสอนที่ตั้งอยู่ในท้องที่
ห่างไกล นักศึกษาไม่สามารถเดินทางไปกลับได้ทุกวัน นักศึกษาจะต้องไปพักอยู่ประจำที่
โรงเรียนฝึกสอนตลอดระยะเวลาฝึกสอน¹³

วิทยาลัย หมายถึง วิทยาลัยครูลพปาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹² ุรายละเอียดการให้คะแนนในภาคผนวก

¹³ ุรายชื่อโรงเรียนฝึกสอนในภาคผนวก